

ЧХАЛО Л. О.,

аспірант кафедри аграрного, земельного та екологічного права імені академіка В. З. Янчука (Національний університет біоресурсів і природокористування України)

УДК 349.42:636.1

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ КОНЯРСТВА ЯК ПРАВОВИЙ СУБІНСТИТУТ АГРАРНОГО ПРАВА

Проведено теоретичний аналіз системи аграрного права в контексті загальнотеоретичних надбань щодо структури системи права. Визначено місце правових норм, які регулюють відносини у сфері конярства, у цій системі. Охарактеризовано правове регулювання конярства як правовий субінститут інституту правового регулювання тваринництва.

Ключові слова: конярство, племінне конярство, аграрні правовідносини, система аграрного права, правовий інститут, правовий субінститут.

Проведен теоретический анализ системы аграрного права в контексте общетеоретических достижений по структуре системы права. Определено место правовых норм, регулирующих отношения в сфере коневодства, в этой системе. Охарактеризовано правовое регулирование коневодства как правовой субинститут института правового регулирования животноводства.

Ключевые слова: коневодство, племенное коневодство, аграрные правоотношения, система аграрного права, правовой институт, правовой субинститут.

The article is dedicated to theoretical analysis of agricultural law system in the context of general gains on the structure of the legal system. It defines the place of legal rules which is regulates relations in the field of horse breeding in this system. Also it describes the legal regulation of horse breeding as a legal subinstitute of institute of legal regulation of cattle breeding.

Key words: horse breeding, agrarian relationship, system of agrarian law, law institute, a legal subinstitute.

Вступ. Розподіл правових норм за інститутами і галузями права має важливе теоретичне та практичне значення. Завдяки йому формується логічно узгоджена, несуперечлива система правових регуляторів суспільства, проводиться систематизація законів та інших нормативно-правових актів, що значною мірою полегшує оперативний пошук необхідного акта. Крім того, систематизація законодавства спрямована на поліпшення інформаційного впливу права на правосвідомість його суб'єктів. Щоб визначити місце певного масиву правових норм, необхідно проаналізувати вже відомі юридичній науці позиції з цього приводу. Не винятком і правові норми, що врегульовують відносини у сфері конярства.

Систему права досліджували в юридичній науці такі вчені-теоретики, як С.С. Алексєєв, О.В. Малько, М.Г. Матузов, В.Д. Перевалов, О.Ф. Скакун та ін. Суттєву увагу дослідженню системи аграрного права приділяли такі провідні науковці-аграрники: Л.О. Бондар, В.М. Єрмоленко, В.П. Жущман, М.І. Козир, А.М. Статівка, В.З. Янчук. Разом із тим, правовідносини у сфері конярства не знайшли належного рівня дослідження.

Постановка завдання. Метою цієї статті є визначення місця правових норм, що регулюють відносини у сфері конярства, в системі аграрного права.

Результати дослідження. Громадяни, їх об'єднання, держава й суспільство постійно перебувають у тісному взаємозв'язку між собою, утворюючи цілісний, узгоджений механізм. Відповідно, і право як основний регулятор суспільних відносин також є системою. Доцільність існування поняття системи права полягає у спробі пояснити одночасно інтегрування в межах єдиного цілого і поділ нормативного масиву на галузі й інститути, дати системну характеристику позитивного права в цілому. Останнє, будучи нормативним ядром правової системи конкретного суспільства, має такі властивості, як цілісність і автономність, стабільність і динамізм, взаємозв'язок і структурованість змісту та форми, має свій зміст і джерела розвитку [15, с. 314]. Питання системи права – це питання його макроструктури. Вони особливо виділяються тому, що зачіпають важливі соціально-політичні та юридичні проблеми, стосуються принципових сторін практики юридичної професії. Система права – це внутрішній підрозділ в «самому праві», в юридичних нормах [12, с. 205-206]. А юридичні норми, як ми знаємо, – «цеглинки», вихідні елементи всієї «будівлі» права. Із цих «цеглинок» складаються правові інститути, тобто комплекси норм з тих чи інших питань як різноманітні «блоки» в «будівлі права» [2, с. 68]. Виділення правових інститутів та субінститутів має важливе не лише теоретичне (поглиблює наукові уявлення про будову права, його

галузей), а й практичне значення (на практиці при вирішенні юридичної справи застосовуються не якісь ізольовано існуючі норми, а сукупність норм, які діють поряд з іншими в межах певного інституту відповідної галузі права).

Тому дуже важливо визначити місце тих чи інших норм у системі права, а саме норм права, що регулюють відносини конярства, зокрема, до якої галузі, підгалузі, правового інституту чи субінституту вони відносяться. Як відомо з теорії права, кожній галузі права відповідає визначена сфера суспільних відносин, конкретний предмет правового регулювання [13, с. 280], тобто те коло суспільних відносин, що регулює галузь права. Він є основним критерієм, адже суспільні відносини існують об'єктивно, їх визначений характер потребує щодо себе й відповідних правових форм [9, с. 123]. Склад предмета аграрного права досить довго був дискусійним питанням через його комплексний характер. У широкому розумінні предметом аграрного права є суспільні відносини, що виникають у зв'язку з утворенням та діяльністю сільськогосподарських кооперативів, господарських товариств, фермерських господарств, приватно-орендних підприємств, спільних сільськогосподарських підприємств, асоціацій, спілок, інших сільськогосподарських підприємств кооперативного і корпоративного типів, а також державних (комунальних) підприємств, що базуються на державній і комунальній власності, та багатогранні відносини, що виникають між ними і громадянами, які є їх членами чи учасниками, а також між громадянами-підприємцями [1, с. 9]. Отже, предметом регулювання аграрного права загалом є аграрні відносини, які виникають у процесі сільськогосподарської діяльності. Для того, щоб правильно визначити місце правових норм, які регулюють відносини конярства, у системі аграрного права України, потрібно, перш за все, з'ясувати, чи належать ці відносини до предмета аграрного права взагалі.

Норми аграрного права мають на меті врегулювання суспільних відносин суб'єктів господарювання у процесі виробництва, переробки та реалізації сільськогосподарської продукції та сировини. Унаслідок цього вони набувають характеру аграрних правовідносин, що являють собою комплекс земельних, майнових, трудових, організаційно-управлінських та інших відносин, спрямованих на правове забезпечення сільськогосподарського виробництва з урахуванням його специфіки. Доцільно виділити деякі основні ознаки аграрних правовідносин: 1) це певний вид суспільних відносин, урегульованих нормами права (як аграрного, так і суміжних); 2) ці відносини становлять єдиний комплекс; 3) виникають у сфері сільськогосподарської та пов'язаної з нею діяльності [1, с. 31]. Така складність, багатогранність і своєрідність аграрних правовідносин зумовлена особливостями виробництва в аграрному секторі. Тому аграрні правовідносини – це певний вид суспільних відносин, урегульованих нормами аграрного права і суміжних галузей у комплексі, які складаються між суб'єктами в аграрному секторі виробництва, об'єднаними єдиним інтересом щодо виробництва, переробки і реалізації сільськогосподарської продукції та сировини.

Особливістю аграрних відносин є те, що основним їх об'єктом виступає земля з її неповторними якостями. Не менш важливу роль серед об'єктів цих відносин відіграють живі організми. Зокрема, тваринництво є однією з основних галузей сільськогосподарського виробництва, а тому відносини у цій сфері є важливою складовою аграрних правовідносин [11, с. 85]. Щодо конярства, то відносини у цій сфері є незалежній Україні набули правового характеру з прийняттям Закону України «Про племінну справу у тваринництві» від 15 грудня 1993 р. № 3691-ХІІ [8]. На сьогодні на виконання вищезазначеного Закону та з метою конкретизації його положень прийнято низку підзаконних нормативно-правових актів, присвячених племінному конярству, наприклад, Інструкція з ведення племінного обліку в конярстві та Положення про централізований племінний облік у конярстві, затверджені наказом Міністерства аграрної політики України від 15.10.2003 р. № 364 тощо. Із прийняттям вищезазначених та інших актів виникла потреба охарактеризувати сукупність правових норм, що регулюють відносини у сфері конярства.

Згідно зі ст. 1 вищезгаданого Закону [8], племінна справа – це система зоотехнічних, селекційних та організаційно-господарських заходів, спрямованих на поліпшення племінних і продуктивних якостей тварин. Правове регулювання племінної справи зумовлене потребою забезпечення породної чистоти вітчизняного тваринництва й виведення нових високопродуктивних порід тварин. Одержані селекційним шляхом породи сільськогосподарських тварин мають певні сталі якості, що характеризують їх сільськогосподарську цінність і продуктивність. Цей Закон регулює відносини в галузі племінної справи у тваринництві, визначає права та обов'язки власників і споживачів племінних (генетичних) ресурсів, встановлює вимоги до якості та порядку використання цих ресурсів, визначає систему селекції та основи державного контролю за дотриманням законодавства про племінну справу у тваринництві. Так, відповідно до ст. 4 Закону, коні є об'єктом племінної справи у тваринництві. Хоча вказані вище нормативно-правові акти регулюють лише племінний напрям у конярстві, інші його напрями (такі як продуктивне, спортивне тощо) регулюються поки що загальними нормами аграрного права та суміжними галузями. Усі ці норми спрямовані на врегулювання суспільних відносин, що виникають із приводу вирощування, розведення та утримання коней, використання їх у сільському господарстві, споживання продукції конярства (молоко, кумис) тощо. Звідси можна зробити висновок, що відносини, які виникають із вказаного приводу, належать саме до аграрних.

Крім того, як вище було зазначено, одним з об'єктів аграрних правовідносин є тварини. З літератур-

них джерел нам відомо, що коні посідають значне місце в системі тваринного світу. Племінних коней використовують для поліпшення існуючих та створення нових порід, які б відповідали вимогам світових і європейських стандартів. Використовують їх як тяглову силу у приватних і фермерських господарствах, для перевезень вантажів під час заготівлі кормів, обслуговування тваринницьких ферм, у догляді за масивами лісів [6]. Так, кобиляче молоко використовується для вигодовування немовлят, воно входить до складу дитячих молочних сумішей, адже за хімічним складом є дуже близьким до людського [5, с. 190]. Упродовж тисячоліть коні були надійними помічниками людини в її повсякденній праці, військовій справі, освоєнні нових територій, розвитку транспорту і зв'язку, спорту. Тому на різних етапах розвитку суспільства організації ефективного традиційного використання коней приділялася значна увага. Протягом останніх 100 – 150 років розвивалися нетрадиційні напрями використання коней, поступово набуваючи визнання й технологічного вдосконалення. Такими напрямками є взяття крові від коней-донорів з нормальним станом здоров'я для виготовлення лікувальних сироваток; профілактика й лікування хвороб людей верховою їздою (хвороби хребта, серцево-судинної і нервової систем); збирання кінського волосу та використання кінських шкур як хутрової сировини тощо [4, с. 3].

У Законі України «Про правове регулювання племінної справи у тваринництві» зазначено, що відносини племінного тваринництва (а отже, і племінного конярства) регулюються нормами й інших галузей права, зокрема господарського (ст. 9), що стосується ліцензування виробництва, зберігання і реалізації племінних (генетичних) ресурсів, проведення генетичної експертизи походження та аномалій тварин, відповідно до Закону України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» від 1 червня 2000 р. № 1775-III. Ст. 21 Закону України «Про правове регулювання племінної справи у тваринництві» встановлено відповідальність за порушення законодавства про племінну справу у тваринництві, що, відповідно, передбачає застосування норм цивільного, адміністративного та кримінального права. Те саме стосується і відповідальності за жорстоке поводження з тваринами, викрадення коней тощо. Оскільки аграрні відносини – це вид суспільних відносин, що врегульовані нормами аграрного права та суміжних із ним галузей права в комплексі, вищевикладене дає підстави віднести зазначене коло суспільних відносин саме до аграрних, і, відповідно, відносини у конярстві – до предмета аграрного права.

Далі слід визначити місце правових норм, що регулюють відносини у сфері конярства, у системі аграрного права України. Систему аграрного права складають правові норми, що об'єднуються в інститути загальної та особливої частин. В особливій частині аграрного права виділені інститути правового регулювання різних видів сільськогосподарської діяльності, що мають свої особливості. У цій частині доволі локально розглядається сфера племінних ресурсів у тваринництві взагалі, а питання конярства як її складової не розглянуто зовсім.

У вітчизняній юридичній літературі система аграрного права як галузі права представлена як науково обгрунтоване, логічно послідовне розміщення аграрно-правових інститутів [16, с. 32]. Аграрно-правові інститути відрізняються один від одного тим, що кожен із них об'єднує аграрно-правові норми, що врегульовують найоднорідніші аграрні відносини. Так, норми інститутів особливої частини спрямовуються на врахування особливостей різних видів аграрних відносин [7, с. 62-63].

Система правових інститутів, що регулюють порядок здійснення окремих видів сільськогосподарської діяльності, поділяється на такі групи: 1) інститути, що регулюють сільськогосподарську діяльність у галузі тваринництва; 2) інститути, що регулюють сільськогосподарську діяльність у галузі рослинництва; 3) інститути, що регулюють обслуговуючі види сільськогосподарської діяльності [3, с. 324-325]. Конярство слід відносити до першої групи.

Як відомо з теорії права, система права поділяється на галузі, які складаються з підгалузей, інститутів і норм права. Інститут права – це впорядкована сукупність юридичних норм, що регулюють вид (групу) суспільних відносин, і є значно меншою порівняно з галуззю сукупністю. Проте більш складні, багатоеlementні суспільні відносини призводять до необхідності більш детального правового регулювання. Це обумовлює наявність в інституті субінститутів (підінститутів) – більш дрібних структурних утворень [10, с. 365]. Субінститут права – це впорядкована сукупність юридичних норм, що регулюють конкретний різновид суспільних відносин, які знаходяться в межах визначеного інституту права. Субінститут є складовою частиною інституту права [14, с. 365].

Висновки. Підсумовуючи викладене, ми дійшли висновку, що сукупність правових норм, які регулюють відносини у конярстві, є складовою частиною наявної системи правових інститутів. Тобто правове регулювання конярства є правовим субінститутом інституту правового регулювання тваринництва у системі аграрного права України.

Обрана тема дослідження є надзвичайно актуальною для сучасного стану українського сільського господарства, так як зазначений правовий субінститут і надалі буде розвиватися, адже накопичення правових норм, що стосуються сфери конярства, триває. Так як цілісних наукових досліджень із питань правового регулювання конярства проведено не було, одержані положення можна буде використати під час удосконалення структури системи аграрного права.

Список використаних джерел:

1. Аграрне право: підручник для студ. вищ. навч. закл. / За ред. В.П. Жушмана та А.М. Статівки. – Х.: Право, 2010. – 296 с.
2. Алексеев С.С. Право: азбука, теория, философия. Опыт комплексного исследования / С.С. Алексеев. – М.: Норма-Инфра, 1998. – 709 с.
3. Бондар Л.О. Правове регулювання здійснення окремих видів сільськогосподарської діяльності / Аграрне право України: Підручник / За ред. О.О. Погрібного. – К.: Істина, 2004. – С. 324-364.
4. Гопка Б.М., Судай В.Д., Скоцик В.С. Нетрадиційне конярство: навч. посібник. – К.: Вища освіта, 2008. – 191 с.
5. Гопка Б.М., Хоменко М.П., Павленко П.М. Конярство. – К.: Вища освіта. – 2004. – 316 с.
6. Державна програма розвитку конярства в Україні до 2010 року (проект) [Електронний ресурс] / Режим доступу: w1.c1.gada.gov.ua/pls/.../webproc34?id.
7. Єрмоленко В.М. Аграрне право як самостійна галузь права України / Аграрне право України: Підручник / В.М. Єрмоленко, О.В. Гафурова, В.М. Гребенюк та ін.: за заг. ред. В.М. Єрмоленка. – К.: Юрінком Інтер, 2010. – С. 43-65.
8. Закон України «Про племінну справу в тваринництві» [Електронний ресурс] / База даних «Законодавство України» / Режим доступу: <http://zakon1.gada.gov.ua/laws/main>.
9. Малько А.В. Теория государства и права в вопросах и ответах. Учебно-методическое пособие / А.В. Малько. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Юристъ, 1997. – 197 с.
10. Матузов Н.И., Малько А.В. Теория государства и права. – 2-е изд. – М.: Юристъ, 2005. – 541 с.
11. Погрібний О.О. Поняття, види й особливості аграрних правовідносин / Аграрне право України: Підручник / За ред. О.О. Погрібного. – К.: Істина, 2007. – С. 85.
12. Проблемы теории государства и права. Учебник для студентов высших учебных заведений / Под ред. С.С. Алексеева. – М.: «Юридическая литература», 1987. – 448 с.
13. Теория государства и права / Под ред. С.С. Алексеева. – М.: «Юридическая литература», 1985. – 480 с.
14. Теория государства и права. Курс лекций / Под ред. Н.И. Матузова и А.В. Малько. – М.: Юристъ, 1997. – 672 с.
15. Теория государства и права. Учебник для юрид. вузов и факультетов / Под ред. В.М. Корельского и В.Д. Первалова. – М.: Норма-Инфра, 1997. – 570 с.
16. Янчук В.З., Янчук В.В. Загальна теорія аграрного права / Аграрне право України: Підручник / В.З. Янчук, В.І. Андрейцев, С.Ф. Василюк та ін.: за ред. В.З. Янчука. – 2-ге вид. перероб. та доп. – К.: Юрінком Інтер, 2000. – С. 12-36.

